

Prieškario Lietuvos konsulo anūkė Laima Vincė Sruoginis: Mes vis dar esame pasiklydę 📷 (11)

2020 kovo mėn. 30 d. 07:00:47
Irena BABKAUSKIENĖ

Amerikos lietuvei Laimai Vincėi Sruoginis jos senelis Anicetas Simutis, paskutinis prieškario Lietuvos diplomatas, 1940 metais nepaklusęs sovietų reikalavimams nutraukti darbą ir ėjęs generalinio konsulo pareigas Niujorke iki pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990-aisiais, visada buvo pavyzdys.

Prieškario konsulo anūkė Laima Vincė Sruoginis. Asmeninio archyvo nuotr.

„Lietuva mūsų šeimoje visada buvo šalia, iš senelio išmokau rašyti lietuviškai, idealizmo taip pat iš jo gavau“, - sako JAV gimusi ir augusi moteris, kuri savo namais šiandien vadina butą Vilniuje. Į knygą sudėtų Lietuvos partizanų, tremtinių istorijų ji ėmėsi ne dabar, kai ši tema tapo madinga, o prieš daugiau nei dešimtmetį, kai partizanai daugeliui ne itin rūpėjo, o ji, važinėjanti po kaimus ir lankanti šiuos žmones, buvo vadinama

išprotėjusia amerikiete idealiste.

- Kiek laiko esate Lietuvoje? Po Kinijos, kurioje keletą pastarųjų metų dirbote pedagoginį darbą, atvažiavote čia? - „Respublika“ paklausė rašytojos, vertėjos, tapytojos, pedagogės Laimos Vincės SRUOGINIS.

- Po Kinijos grįžau į Lietuvą. Esu čia nuo vasaros. Lietuvoje daug metų esu

gyvenusi, mano vaikai augo čia. Visą tą buitinį lietuvišką gyvenimą žinau, nesu svečias ar turistė. Aš čia gyvenu. Nors esu amerikietė ir mano artimieji gyvena Jungtinėse Amerikos Valstijose, ten išvažiuoju trumpam. Meino universitete internetu (on line) dėstau kūrybinį rašymą, bet kartais reikia nuvykti į universitetą - nueiti į susirinkimą. Kai grįžtu į Niujorką, atsigaunu emociškai - gera pabūti su savo vaikais, tarp artimųjų.

- Anicetas Simutis, buvęs Lietuvos generalinis konsulas Niujorke, daugeliui žmonių buvo ištikimybės ir tarnystės Tėvynei pavyzdys. Ar jis turėjo įtakos jūsų pasirinktam gyvenimo keliui būti arti Lietuvos?

- Jis man padarė milžinišką įtaką. Buvome giminingos sielos, abu gimę tą pačią vasario 11 dieną. Senelis turėjo 8 anūkus, bet tarp mūsų buvo itin artimas ryšys. Jis įskiepijo meilę Lietuvai, ištikimybę, laikymąsi žodžio. Suveikė ir genetika - mūsų labai panašūs charakteriai. Senelis visą gyvenimą tarnavo Lietuvai, ir aš nuo pat jaunystės jaučiau Lietuvos tragediją, norėjau jai padėti ir tarnauti. Tik mano kelias ėjo per pedagogiką, per knygų, ypač apie istoriją, rašymą, per meną.

Seneliui nė vienas žmogus nebuvo per menkas, kad neatsisėstų ir nepakalbėtų su juo. Jis mane mokė kreiptis į žmogų laiške „Tu“ ir „Jūs“ iš didžiosios raidės, prisakė niekada nenaudoti termino „tarybų sąjunga“, nes tai yra melas - juk niekas su niekuo nesitarė dėl tokios sąjungos.

- Ar į lietuvišką Vasario 16-osios gimnaziją Vokietijoje mokytis Jus nusiuntė senelis?

- Mano mama, Aldona Simutis, gerai kalba lietuviškai. Mano tėvas, suvalkietis, buvo karo pabėgėlis. Namuose su tėvais, kol buvome maži, kalbėdavome lietuviškai. Bet būdama paauglė pajutau, kad mano lietuvių kalba gana silpna, o aš norėjau gerai ją išmokti, tad pati panorau ten mokytis. Mano tėvai nebuvo pasiturintys. Apskritai, niekas mūsų šeimoje neturėjo pinigų. Bet man pasisėkė - gavau stipendiją, todėl galėjau išvažiuoti į Vokietiją.

Lemtingi man buvo 1988 metai. Kai į Niujorką atvažiavo mano mėgstama poetė Judita Vaičiūnaitė, literatūros kritikas Vytautas Kubilius, nuvažiavau pasiklausti jos poezijos. Buvau studentė (studijavau anglų ir vokiečių literatūrą, lankiau ir dailės studijas). Pamenu, V.Kubilius paklausė, ar nenorėčiau atvykti į Vilniaus universitetą, nes universitetui reikia žmonių, kurie verstų lietuvių eilėraščius į anglų kalbą. Labai norėjau. Parašiau VU rektoriui laišką-prašymą. Atsakymą gavau... po metų - atsiuntė telegramą, kad man skirta studijų vieta lietuvių literatūros katedroje. Matyt, buvau išties drąsi, kad tais laikais ryžausi vykti taip toli. Tai dabar viskas atrodo paprasta - kai vaikas kur nors išvažiuoja, galima su juo kalbėtis per videorašą, o tada, išvažiavęs už geležinės uždangos, galėjai tik rašyti laiškus, kurie buvo cenzūruojami, be to, keliaudavo 2-3 savaites ar net mėnesį. Paskambinti nebuvo kaip, nebent galėdavai nueiti į paštą. Buvo neįmanoma išlaikyti ryšio su artimaisiais. O aš buvau iš daugiavaikės šeimos - draugiškai augome 6 broliai ir seserys. Išvažiuoti vienai į šalį, kur svetima kultūra, kitoks mentalitetas, reikėjo drąsos.

- Kaip senelis žiūrėjo į tai, kad vykstate į sovietų Lietuvą?

- Jis mane skatino dar tada, kai pirmą kartą važiauvau į Lietuvą būdama Vasario 16-osios gimnazistė. Į dešimties dienų propagandinę kelionę po Lietuvą mane ir grupelę kitų mokinių pakvietė „Tėviškės“ draugija. Visa kelionė mums buvo apmokėta. Pamenu, paskambinau seneliui ir pasakiau, kad nevažiuosiu, nes nenoriu gadinti jo įvaizdžio - kaip atrodys, kad konsulo anūkė važinės po Lietuvą už komunistų pinigus. Pasakiau, jog nenoriu, kad išeivijos spauda jį apkalbėtų. Senelis atsakė: „Vienaip ar kitaip mane apkalbės, tu važiuok, pamatyk Lietuvą, kalbėk su žmonėmis, įlįsk visur, kur gali - grįžusi papasakosi.“

Senelis, ekonomikos magistro laipsnį gavęs Kolumbijos universitete, buvo įsitikinęs, kad Sovietų Sąjunga sužlugs iš vidaus dėl ekonominių priežasčių. Turėjo netgi modelį sukūręs, kaip sovietai turėtų žlugti. Jis nebuvo toks „ura patriotas“, va, dainuokime apie laisvę ir būsime laisvi. Į viską žiūrėjo pragmatiškai - reikia kantriai laukti, kol viskas subyrės. Kalbėdavo per Laisvės radiją, buvo disidentas. Bet jei tik atvažiuodavo žmonės iš Lietuvos, su visais susitikdavo (mokėjo ir rusų kalbą), padėdavo.

- Ir, sovietų pykčiui, visą laiką ėjo konsulo pareigas? Iki pat 1990-ųjų?

- Taip. Paskutiniaisiais jo darbo metais aš važiuodavau į konsulatą jam padėti. Niujorke vasarą būdavo labai tvanku, senelis važiuodavo metro, traukiniu iš savo namų priemiestyje. Mačiau, koks tai vargas jam buvo, bet jis nesiskųsdamas ir be poilsio dirbo savo darbą. Atsimenu, kartą grįžtame po darbo dienos konsulate, stovime perone laukdami traukinio, karšta (vasarą Niujorke kartais ir 40 laipsnių būdavo), prakaitas varva. Senelis nuperka mums po skardinę alaus, žinoma, reikia slėpti nuo policijos maišelyje, stovime kaip du chuliganai ir geriame perone šaltą alų. Kiekvieną situaciją gyvenime jis sutikdavo ir įveikdavo su tokiu sveiku žemaitišku humoru.

- Šį vasarį Vilniaus knygų mugėje pristatyta jūsų knyga „Mūsų nepalaužė“ apie partizanų, tremtinių likimus turi išskirtinę istoriją. Net 4 metus (nuo 2007-2011) su savo trimis vaikais gyvenote Lietuvoje ir važinėjote po šalį kalbindama partizanus. Kodėl jums buvo svarbu tai daryti?

- Suvokiau, kad tai yra karta, kuri išeina. Aš gal 5 kartus važiauvau pas Eleonorą Labanauskienę, kuri slėpė partizanų vadus Adolfą Ramanauską-Vanagą ir Juozą Lukšą savo namuose. Du kartus ji skambino man ir prašė, kad atvažiuočiau, nes buvo jau bemirštanti. Su tais žmonėmis užsimegdavo gilesnis ryšys. Jaučiau, kad lenktyniauju su mirtimi, kad laikas bėga ir reikia kalbinti tuos žmones.

Knygą anglų kalba išleidau Amerikoje, nes norėjau parodyti sovietų ir nacių okupacijos Lietuvoje istoriją. Ir žmones, kurie tai išgyveno.

- Kai „Alma Littera“ šią knygą išleido lietuvių kalba, sakėte, jog džiaugiatės, kad, praėjus 9 metams po knygos pasirodymo JAV, ir Lietuva pasiruošusi išgirsti šiuos žmones. Ar išties prieš dešimtmetį Lietuvai nelabai rūpėjo ši tema?

- Dabar auga nauja karta - jaunimui mano knyga yra naudinga. Tuo metu, kai

rašiau ją, Lietuvoje buvo entuziastų istorikų, buvo žmonių, kurie kartais važiuodavo su manimi. Bet apskritai žmonės pokario istoriją nenorėjo girdėti. Atsimenu, mano vaikai buvo moksleiviai, jie pasakojo, kaip jų klasės draugai kalbėdavo: „Mums tik grūda ir grūda tą kruviną istoriją, mums neįdomu.“ Manau, Lietuva buvo pavargusi nuo sovietmečio, nuo pokario, žmonės norėjo eiti pirmyn, norėjo kurti, statyti naują Lietuvą - ir tai yra labai sveika. Gal iš tikrųjų taip ir turėjo būti tuo metu.

Nors šiandien Lietuvoje vis dar problema yra per mažos algos, ir man atrodo, jog tai dirbtinė problema (darbdaviai turėtų būti įstatymiškai priversti kelti darbuotojų algas, nes savo noru jie to nepadarys), bet apskritai paėmus, Lietuva neblogai gyvena, daug pasiturinčiau negu tais 2007-aisiais. O kai žmonės geriau gyvena, jie gali atsipalaiduoti, gali rasti laiko pažvelgti į savo istoriją, gali didžiuotis savo herojais. O knygoje „Mūsų nepalaužė“ tie herojai yra paprastos kaimo moterys, merginos, jauni vyrai, kurie suvokia, kas yra principinga, kas teisinga, ir kurie buvo pasiruošę aukoti savo gyvenimą.

- Knygos dedikacijoje įrašėte partizano Jono Kadžionio žodžius „Nepasiklyskite miške ir sąžinėje“. Ar mes vis dar „pasiklydę miške“, tose sovietmečiu suformuotose partizanų juodinimo klišėse?

- Dar esame pasiklydę. Ir ne tik Lietuvoje, bet ir išeivijoje. Nes yra labai skaudžių faktų, su kuriais mums vis dar sunku susidoroti, dėl kurių sunku susitarti su savo sąžine. Pavyzdžiui, lietuvių bendradarbiavimas holokauste.

Bet aš nenoriu būti viena iš tų isteriškų žmonių, kurie sau karjerą daro šaukdami: žiūrėkite, kokie mes, lietuviai, buvome baisūs. Man atrodo, yra tokių žmonių tarp rašytojų, kurie iš savęs daro „disidentus“. O paskui, nuvykę į Vakarus, puikiai žino, kokius mygtukus spausti ir ką pasakyti, kad amerikietišrame kontekste jie atrodytų, kaip disidentai. O su tuo disidentų statusu atsiranda priėjimas prie rimtų leidinių, atsiranda pinigų, visokių patogumų. Tai nesąžininga. Man atrodo, kad Kadžionis kalbėjo apie tai, jog, tūnant bunkeryje, kai miške mirtis tykojo už kiekvieno kampo, žmogus buvo priverstas išgryninti savo sielą ir susidurti su savimi.

Išgryninti sielą reikia ir šiandien. Ne visą laiką man pavyksta tai padaryti, bet aš stengiuosi taip gyventi. Man atrodo, kad ne vienam rašytojui šiandien reikia savęs paklausti, kodėl jis rašo apie rezistenciją: ar todėl, kad dabar ši tema yra „ant bangos“ ir Kultūros taryba paskirs stipendiją, ar todėl, kad yra kūrybinis poreikis, einantis iš vidaus.

Aš iš tikrųjų didžiuojuosi, kad rašiau apie rezistenciją tada, kai kiti mane vadino idealiste, romantike, išprotėjusia amerikiete ir bandė paprotinti: „Sėdėk namie ir rūpinkis savo vaikais. Kam tu tampai savo vaikus pas tuos senus partizanus, prisiklausys visko. Kam tau to reikia?“ Tada buvo praktiškai neįmanoma tos knygos išleisti Lietuvoje.

- Ar lietuviškai taip pat puikiai kalba ir jūsų trys vaikai?

- Jie geriau už mane moka lietuvių kalbą. Nes aš juos atvežiau į Lietuvą gyventi, nes norėjau, kad jie patirtų tikrą Lietuvą. Čia lietuviškai jie mokėsi 4 metus. Duktė lankė Čiurlionio meno mokyklą, muzikos skyrių, sūnus - Jėzuitų

gimnaziją. Vėliau mane pakvietė mokytojauti Vilniaus tarptautinėje amerikiečių mokykloje, tad mano vaikai galėjo ten nemokamai mokytis. Žinojau, kad jie grįš į Ameriką, į universitetą, tad jiems reikėjo anglų kalbos. Bet jie dalyvavo folkloriniame ansamblyje, be to, visi jų draugai buvo lietuviai - jų aplinka buvo lietuviška. Ir vardai jų - Aurimas, Dainius ir Saulė - pagoniški.